

## OVER DE EERSTE BROEDGEVALLEN VAN DE KROONEEND *Netta rufina* IN BELGIË

Jacques Van Impe

*Deze bijdrage vraagt om een beoordeling van het Belgian Rare Bird Committee.*

In 1941 en 1942 deed zich van de Krooneend telkens één broedgeval voor op “De Kreek” te Kieldrecht (Oost-Vlaanderen) (Roels 1947)<sup>(1)</sup>. Deze is gelegen ten zuiden van de gemeentekom van Kieldrecht en maakt thans deel uit van de vele reservaten die het havengebied van Antwerpen- Linkeroever verrijkt hebben. “De Kreek” (ook de Kieldrechtse Kreek of Grote Geule genoemd) werd natuurreservaat in mei 2006.

Het verslag van deze broedgevallen werd gepubliceerd in een samenvatting van de in 1947 te Leuven gehouden ornithologische dagen van de destijds Ornithologische Vereniging ‘De Wielewaal’ (Grootaers 1947). De samenvatting door verslaggever J. Dens luidt als volgt: “Spreker neemt ons mee naar het noorden van de provincie Oost-Vlaanderen, ‘De Kreek’. De Krooneend werd er door de heer Roels voor het eerst opgemerkt in het jaar 1941, in gezelschap van wilde eenden. Spreker geeft ons een zeer nauwkeurige beschrijving van den vogel, die ongeveer dezelfde grootte heeft van de wilde eend. Beide geslachten zijn echter van laatstgenoemde heel duidelijk te onderscheiden. Vervolgens krijgen we het volledig relaas van de zorgvuldig opgetekende waarnemingen en bevindingen opgedaan gedurende de jaren 1941 en 1942, o.a. hoeveel krooneenden er bij elk bezoek werden waargenomen, hunne algemene gedragingen, hoe de paring verloopt. Verder gaat het over de vergeefse moeite welke spreker zich gegeven heeft om het nest te kunnen ontdekken en hoe hij dan later de kleintjes zelf te zien kreeg, zwemmende in gezelschap van jonge wilde eendjes en ten laatste wat te merken viel bij een geschoten vogel die hij toevallig in de hand kreeg: wat de maag inhield, het gewicht van den vogel, enz. We bewonderen den heer Roels om zijn volharding die alles tot een goed einde wist te brengen”.

Dat de jonge Krooneenden werden opgemerkt in tomen Wilde Eenden (*Anas platyrhynchos*) valt niet te verwonderen. In de tijd dat van de Wilde Eend jaarlijks nog talrijke tomen op Linkeroever te vinden waren, was het niet uitzonderlijk dat pulli Tafel- en vooral Kuifeend (*Aythya ferina*, *A. fuligula*) zich vermengden met tomen Wilde Eenden.

Deze broedgevallen van Kieldrecht werden door Lippens (1954: 96) beschouwd als “paraît douteuse” en door Lippens en Wille (1972: 149) als “zeer twijfelachtig, onvoldoende gestaafd”. Dupond en Maus (1950) schrijven “admettre sous réserve”. De Commissie van de Belgische Avifauna (1967) heeft deze broedgevallen niet aangenomen.

Nochtans komt dit broedgeval goed overeen met gegevens uit Nederland, waar na een toename van de aantallen in 1941, deze soort in 1942 voor het eerst tot broeden kwam. Dat jaar werden met zekerheid drie broedgevallen vastgesteld in de Vechtplassen en drie in de Botshol (Sluiters 1942, Voous 1943, SOVON Vogelonderzoek 2022). Ook in dat jaar verschenen in Nederland plotseling enkele tientallen Krooneenden (zelfde auteurs en Brouwer 1943). Nu werden zelfs vogels opgemerkt in Zeeuws-Vlaanderen (grenzend aan Kieldrecht) door H. Warren, nl. 2 mann. op de Vlaamse Kreek op 22 en 24 juni (één in eclipskleed en één

in prachtkleed) en op 26 en 27 juni één mann. in prachtkleed op het ‘Grote Gat’ in Oostburg (Brouwer 1943).

Het broedgeval van Kioldrecht lijkt niet het eerste voor ons land. Ook zijn er meldingen van broedgevallen aan de vijver van Fosses (Namen). In juli 1903 werd daar een familie van zes vogels geschoten door drie jagers-ornithologen. Nadien kwam deze buit terecht in de verzameling van Graaf F. Visart de Bocarmé<sup>(2)</sup> (van Havre 1928, Lippens 1954, Belis 2022). Bovendien werd in september 1905 één juveniele Krooneend bemachtigd op dezelfde vijver (van Havre 1928). Deze bestempelde de twee broedgevallen in Fosses als “twijfelachtig”. Dat Visart de Bocarmé een betrouwbaar ornitholoog was, moge blijken uit zijn biografie<sup>(2)</sup>. ‘De Atlas van de Waalse broedvogels vermeldt een eerste broedgeval van de Krooneend pas in 1999 (Verroken 2010). Ook in de lijst van de Waalse uitgestorven broedvogels komt de soort niet voor.

Bij een beoordeling van broedgevallen in ons land van zeldzame eendensoorten komt steeds dezelfde vraag naar voor: wilde vogels of ontsnapt uit gevangenschap? Voor de broedgevallen in Kioldrecht kunnen we vrij zeker zijn dat het om wilde vogels ging, steunend op gelijkaardige waarnemingen bij onze noorderburen. Van der Winden en Dirksen (2005) beschouwen trouwens de Krooneend als een Nederlandse inheemse soort. Voor de broedgevallen in Fosses zijn we minder zeker. Noch de Nederlandse, noch de Franse literatuur kunnen ons helpen voor een oplossing van deze vraag. Enerzijds was rond de jaren van het broedgeval in Fosses de Krooneend als siervogel bekend in de beroemde watervogelverzameling van F. E. Blaauw (Brouwer 1953). Anderzijds werden tussen de jaren 1853 en 1905 in Nederland 14 vogels verzameld op diverse plaatsen en broedde de soort vermoedelijk aan het Naardermeer (Van Oort 1905/1906). Volgens de Franse literatuur broedde de Krooneend reeds op het einde van de 19<sup>e</sup> eeuw in de Forez (departement Loire) en in het departement Côte-d’Or (Paris 1911/12, de Poncins 1911/12, Camberlein 2019). Maar deze bevindingen sluiten het broeden van uit gevangenschap ontsnapte vogels niet uit.

(1) Hector Roels maakte deel uit van de redactie of de kernredactie van het tijdschrift ‘De Wielewaal’ vanaf 1945 tot begin de jaren 1950. Gedurende die tijd schreef hij veel bijdragen voor dit tijdschrift, in sommige jaren tot zes. Deze omvatten op een uitgebreide wijze algemene onderwerpen van de ornithologie, hetgeen in die tijd talrijke lezers aantrok, in een tijdschrift waar vooral bijdragen werden ingeleverd door Nederlandse onderzoekers. Meer aanwijzingen over zijn loopbaan werden voorlopig niet gevonden.

(2) Graaf Ferdinand Visart de Bocarmé (1859-1952) was een ervaren ornitholoog. Aan zijn werk wordt dank betuigd bij van Havre (1928), Dupond en Maus (1950) en Lippens (1954). Zijn naam is regelmatig terug te vinden in de oude jaargangen van ‘De Giervalk’. In 1905 nam hij deel aan het Internationaal Ornithologisch Congres in Londen met een voordracht over het nut van de Roek (*Corvus frugilegus*) voor de land- en bosbouw (Visart de Bocarmé 1907). Over dit onderwerp schreef hij ook twee uitvoerige bijdragen in ‘De Giervalk’, 20, 1930, nummer 1 en 4. Zie Belis (2022) voor verdere gegevens uit zijn loopbaan als ornitholoog.

DANKWOORD

De auteur bedankt Marieke Berkvens en Guido Bulteel voor het aanbrengen van literatuur en Herman Voet voor enkele kritische opmerkingen betreffende het manuscript. Marieke Berkvens verbeterde nauwkeurig een vroegere versie van het artikel. Het team van de bibliotheek van het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen gaf ons toegang tot de oude ornithologische werken. Aan allen een ware dank.

## LITERATUUR

Belis W. 2022. Beknopte en in de tijd beperkte geschiedenis van de Belgische ornithologie. Website 20220307.pdf. Natuurpunt. Mechelen en Turnhout.

Brouwer G.A. 1943. Broedvogels in Nederland 1942. *Ardea* 32: 186-288.

Brouwer G.A. 1953. Historische gegevens over onze vroegere ornithologen en over de avifauna van Nederland. *Ardea* 41, Jubileumnummer Aant. 47 p. 177.

Camberlein P. 2019. Nette rousse. P. 435 *in*: Beaudoin C., Boutrouille C., Camberlein P., Godin J., Luczak C., Pischitta R., et Sueur F. (coord.) Les oiseaux nicheurs du Nord et du Pas-de-Calais. Biotope. Mèze.

Commissie van de Belgische Avifauna. 1967. Avifauna van België. Vermogen van het Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen. Brussel. 99 blz.

de Poncins. V. 1911/12. La colonie de Siffleurs huppés du Forez. *Revue Française d'Ornithologie* 2: 185-186.

Dupond Ch. & Maus J. Les Oiseaux de la Faune Belge. Patrimonium van het Koninklijk Instituut voor Natuurwetenschappen van België. 145 blz.

Grootaers Fr. 1947. Ornithologische dagen Leuven 1947. *Wielewaal* 13: 149-156.

Lippens L. 1954. Les Oiseaux d'Eau de Belgique. Ed. Vercruyssen-Vanhove. Sint-Andries Brugge. 306 blz. + 24 kleurplaten.

Lippens L. & Wille H. 1972. Atlas van de Vogels in België en West-Europa. Lannoo, Tielt, Utrecht. 848 blz.

Paris P. 1911/12. La Brante roussâtre en Côte-d'Or. *Revue Française d'Ornithologie* 2:93.

Roels H. 1947. Een niet gepubliceerd broedgeval in ons land van de Krooneend. P.155 *in* Grootaers Fr. Verslag van de Ornithologische dagen 1947 te -Leuven. (Verslag J.Dens).

Sluiters J. 1942. Het broeden van de Krooneend (*Netta rufina* Pall.) in Nederland. *Ardea* 31: 281-284.

SOVONVogelonderzoek,Nederland.2022. <https://stats.sovon.nl/stats/soort.1960>

van der Winden J. & Dirksen S. 2005. The Red-crested Pochard in The Netherlands: introduced or native? *Limosa* 78 (4) 139-144.

van Havre G. M.C. (Ridder) 1928. Les Oiseaux de la Faune Belge. Ed. M. Lamertin. Brussel. 497 blz.

van Oort 1905/1606. Ueber das Vorkommen von *Netta rufina* (Pall.) in Holland. Notes Leyd. Mus. 26: 196-199.

Verroken D. (2010) Pp. 130-131 in : Jacob J.-P., Dehem C., Burnel A., Dambiermont J.-L., Fasol M., Kinet T., van der Elst D., Paquet J.-Y. (2010). Atlas des Oiseaux nicheurs de Wallonie 2001-2007. Série 'Faune-Flore-Habitats' n°5. Aves et Région wallonne . Gembloux.

Visart de Bocarmé F. (Graaf) 1907. Note sur le Freux (*Corvus frugilegus*) et son utilité au point de vue de l'Agriculture et de la Sylviculture. Proceedings of the Fourth International Ornithological Congress, London 1905. Auk 74: 352-354.

Voous K.H. 1943. De Krooneend, *Netta rufina* (Pallas), broedvogel in Nederland. Ardea 32: 1-10.

## SUMMARY

On the earliest breeding cases of the Red-crested Pochard (*Netta rufina*) in Belgium

The first breeding cases of the Red-crested Pochard in Belgium took place in 1903 on a pond in Fosses (province of Namur) and in the years 1941 and 1942 in Kieldrecht (north of the province of East Flanders). In the Belgian ornithological literature, all these cases of reproduction were labeled as "doubtful" or "insufficiently proven". This study is of the opinion that these early falls of breeding really occurred.

During July 1903, a family of six Red-crested Pochards in Fosses (province of Namur) was gathered by three hunter-ornithologists and came later into the possession of an ornithologist with expertise (Count F. Visart de Bocarmé). In September 1905 a young bird was shot at the same place.

Literature research showed that breeding in Kieldrecht in 1941 and 1942 was proved by similar findings in The Netherlands during the same years. In this country, after an increase of the numbers of Red-crested Pochards in 1941, the species bred for the first time in 1942 on two different places with at least six breeding cases.

These findings seem to give a fairly good evidence to be sure of a wild origin for the breeding cases in Kieldrecht because Dutch research proved that the Dutch Red-crested population is an autonomous community of wild origin. Whether the breeding cases in Fosses were also involved with wild birds remains an open question.